

Békefi Dorottya:

„Senki nem lehet fény önmaga számára”

Losonc Márk *Vakító gépezetek* című könyvéről¹

Losonc Márk olyan témákhoz és szerzőkhöz nyúl, amelyek számos nemzetközi, baloldali közönséget célzó könyvkiadónál kiemelt fontosságú szerepet töltenek be, magyar nyelven mégis viszonylag ritkán találkozhatunk velük. Hiánypótló jelentőségű esszégyűjteményét azonban akár a baloldal újradefiniálására tett kísérletként is tekinthetjük, amelynek központi kérdése: „Hogyan láthatnánk végre jól?”

Losonc szerint „a »baloldal egy országban« képtelenség, önellentmondás.”² Könyve első, *A felirat és az eljövendő egyetemes* című írásában részletesen bemutatja azt az eljövendő identitást, amely túllép az igenlés és tagadás kettősségén. Ez az identitás olyan „megismételhetetlen szingularitások mentén alakíthatja ki magát, amelyek mindig többek pusztá egyediségnél, sőt, az Egyetemessel való kereszteződés lehetőségei” (7) – hacsak a belső Ellehetetlenítő nem akadályozza meg mindebben. Programját a művészet lehetőségeként mutatja be – amely Badiou négy igazságfolyamatának egyike is –, és különböző műalkotások példáján keresztül elemzi kibontakozását, illetve kudarcait.

Az újvidéki zsinagóga feliratának kapcsán számos nehézségre felhívja a figyelmet. Bár annak üzenete mindenkihez szól, a bábeli viszonyok közepette kizárólag a hívó nép értheti meg. Az Íráson keresztül a Harmadikra hivatkozik, akinek létezése mások számára kérdéses vagy irreleváns is lehet, a hívó és a hívott közé pedig a jövő súlyát is hagyja beékelődni. A felirat hegeli olvasatának lehetséges konklúziója, hogy közvetítésre alkalmatlan eszközként a zsidókat a kizárás szüntelen gyakorlására kárhóztatja. Losonc szerint azonban az Egyete-

---

¹ Losonc Márk: *Vakító gépezetek*. Újvidék, Forum Könyvkiadó Intézet, 2013.

² Losonc Márk: „Dunának, Oltmak...”: *A baloldaltól, amely nem lehet csak a tiétek – WTF baloldal*. Interneten: http://kettosmerce.blog.hu/2015/10/02/_dunanak_oltmak_a_baloldalrol_amely_nem_lehetcsak_a_tietek_wtf_baloldal Letöltve: 2016. 12. 07.

mes háza valójában „sokkal inkább egy identitáson túli tér”, „amely ambivalens módon viszonyul minden néphez és minden önazonossághoz” (47).

A kisebbségek forradalmának alap gondolata, hogy az állam éppen a különbségekre támaszkodva teheti a követeléseket egyéni problémává, így lesz „a gettó a kormányzási mentalitás szerves része” (158). Losonczi ezért Deleuze-zel egyetértésben vallja: „a kisebbségek számára a kapitalizmus szétverése a kérdés” (181). Ehhez azonban elengedhetetlen a reakciós gondolkodáson való túllépés, a rendszeren belüli szökésvonalak megtalálása. Nem a munkásosztály hatalmáért, hanem az osztályok felszámolásáért kell küzdeni. Nem a munka felszabadításáért, hanem a munka alóli felszabadításért. Hiszen a „méltatlan lét elutasítása és az eljövendő afirmációja szorosan összekapcsolódnak” (180).

A lájkoló ész kritikája Mark Fisher kapitalista realizmusára emlékeztető módon azonban egy olyan világot tár elénk, amelyben képtelenségnek tűnik kibújni a mindent az uralma alatt tartó rendszer gépezetének hatalma alól. Mindennapjainkat és viszonyainkat észrevétlenül mérgezi az értékelés kényszere, miközben a „lájkolás kiragad, kiemel valamit, bizonyos értelemben elhatárol” (142). A megosztott és értékelt dolgok latens cserefolyamatot előidézve erősítik a versengést az osztálytudat nélküli cybertariátus gazdasági értékképző tevékenységet végző ingyenmunkásai között. A probléma feloldását mégsem a kivonulásban kell keresnünk. Az csak az eszképzizmus másik oldala.

„A ma sivárságát talán a múlttal is meg kell szégyeníteni, de az igazi cél: rámutatni a jelenben csíráként megbújó heterogén jövőre” (182). A munkátlan-ságot méltató írásában Losonczi Agamben nyomdokain haladva tárja elénk a funkcióin túllépő, megdicsőült test képét, amely egy új, radikális használat lehetőségét kínálja számunkra. Ádám büntetése, a munka, a történelem során számos alkalommal volt a megvetés tárgya, de még az azt rehabilitálni igyekvő keresztény egalitarizmus sem tette dicsőítés tárgyává. Az ünnepnap megszentelése sem a további munkára való felkészülést, hanem a teremtésbe beíródott megváltásról való megemlékezést hivatott szolgálni.

Heidegger szerint a munka egyenesen a lét elárulása, és hasonlóan vélekednek a szituacionisták is: az élet „maga is áruvá lett, önmagáról mond le a bér-munka nekropoliszában” (191). Figyelembe véve, hogy a munka kizárólag a kapitalizmus viszonyai között vált a gazdasági-társadalmi élet legfőbb szervezőjévé, meglepőnek tűnhet, ahogy aktuális státusza összecsenghet akár Lenin, akár a humanista-romantikus kritikusok elképzeléseivel.

A célracionalitást kritizálva Agamben a munkátlanságot a képességek bőségének kinyilvánításaként mutatja be, amely a közös gazdagság megőrzésére irányul, így nem lehet privát jellegű. Ez a használat kommunizmusa, amely a cél nélküli célszerűséget hirdeti, és esélyt ad az olyan, kapitalista logikát meghaladó tevékenységek gyakorlásának, mint a játék vagy az írás.

Am a kérdést, hogy hogyan lássunk jól, még mindig nem válaszoltuk meg. A címadó írás azonban erre is kísérletet tesz, a látáskritikát, valamint a látszat elemzését állítva a rendszerbírálat központjába.

Elsőként az intenzitás irányából közelít, megmutatva, hogyan köthető a vakítás Jean-Luc Marion túltelített fenomenjéhez, az adódásnak a lehetőségeket meghaladó gazdagságához. Megmagyarázza, miért nem lehet a vakítás a látás privatív másikja, és hogyan lehetnek a nem-látásnak fokozatai. Kitér a vakság és a praxis viszonyára is, és a látás mint „közömbös érzék” hatalomhoz fűződő viszonyát vizsgálva jut el a vágy és a látás szerkezetének közös vonásaihoz. A látáshoz való görcsös ragaszkodást az önmagát akaró vágyhoz hasonlítja, amely tárgyiasít, kisajátít és elhatárol.

A vakság azonban utalhat gépiesen ismétlődő jellegű, automatikus működésre is. És ahhoz, hogy megérthessük Marx vakításmetaforájának a kapitalizmus megjelenésére vonatkozó minden jelentésrétegét, sem ezt, sem a többi megközelítést nem hagyhatjuk figyelmen kívül.

A különböző vakító formák megjelenésének egymásra épülését és összefüggéseit feltáró elemzés a „vakító áru” felől kezdődik, amely a kapitalizmus történetét a megjelenítés kényszerével a dolgok és társadalmi viszonyok fenomenalizációjának históriájává változtatta. Csinálás és látás immár elválaszthatatlanul összekapcsolódnak, a munkában pedig az élet is kiárúsítja magát.

A metafizikai Dologként funkcionáló, fetisizált áru legfontosabb vágykeltő tulajdonsága a ragyogása. Az árupiacot pedig senki nem látja át teljes mivoltában, ahogy az áruk Másikja, a háttérben mozgó, immár önmagát értékesítő pénztömeg jelentős része is láthatatlan. „A nem-megjelenés, az afenomenalitás az alapvető társadalmi formák éjszakai oldala, s enélkül nem létezhetnének” (94). Eközben az arany éppen hiperfenomenalitásával vakít el bennünket, a természetesség illúzióját kelve tükrözi vissza minden áru fényét. Mást már nem is látva hagyjuk, hogy a pénzfetishez kapcsolt, hatalomként megmutatkozó Dolog rendezzék viszonyainkat a „kölcsonös idegenség társalmában”.

A bérmunkás illuzórikus szabadságát a Szerződés szavatolja, a csere igazságosságának érzetéért pedig a fizetés felel. Az áruként való elfogyasztásunkkal termelt többletet, amely a tőke önértékesíthetőségét biztosítja, azonban senki nem fizeti ki nekünk. A rendszer funkcióinak pusztá hordozóivá válva az egyenlőtlenséget is elfogadjuk, ha mindez látszólag egy személytelen, a csereérték által hajtott vak gépezet működésének következménye. A kapitalizmus önmagát rejti el, Marx – és vele együtt Losonc is – pedig azt követeli tőlünk, hogy vegyük észre a fétisek ragyogásából fakadó nem-látást a túlburjánzó képek világában.

Alain Badiou az Amerikai Egyesült Államok legutóbbi elnökválasztási eredményeire reflektáló beszédében³ mintha éppen azt összegezte volna nekünk, miként vezet a nem-látás az alternatívánélküliségbe való tömeges belenyugváshoz. Szerinte azonban igenis lehetne másik választásunk, Losonc mondanivalója mögött pedig hasonló optimizmus rejlik. A kihívás szerinte, hogy „a vakítás által előidézett nehézségek nem oldhatók fel aufklärista alapon” (125), avagy a kritika praxis nélkül csak filozofálgatás marad. Ráadásul senki nem írhatja egyedül az eljövendő világ történetét – „a vakság elleni harc alanya [...] csakis a látásért való küzdelem közössége lehet” (127).

In Praise of Love című könyvében Badiou a szeretetet nevezi meg a kommunizmus minimális formájaként,⁴ Srećko Horvat pedig a szentháromsághoz hasonlítja ezt az egységet,⁵ amelyben a Harmadik a közös ügy – vagy az ő megfogalmazásában a Forradalom –, a szeretet pedig a szabadság záloga. Ebbe az irányba kell tehát lépéseket tennünk, és itt kezdődhet a jól látás is: azzal, ami összeköt, nem pedig azzal, ami elválaszt bennünket.

---

³ Alain Badiou: *Reflections on the Recent Election*. Interneten: <http://www.verso-books.com/blogs/2940-alain-badiou-reflections-on-the-recent-election> Letöltve: 2016. 12. 07.

⁴ Alain Badiou – Nicolas Truong: *In Praise of Love*. Tr. by Peter Bush, London, Tail, 2012, 90.

⁵ Srećko Horvat: *The Radicality of Love*. Cambridge, UK, Polity Press, 2016, 100.